

Ф І Н А Н С И

УДК 336:658

В.Л. ТЕРЕЩЕНКО, кандидат технічних наук, доцент Кременчуцького інституту Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля

ПОШУК РЕЗЕРВІВ ПОЛІПШЕННЯ ЯКОСТІ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВИКА

У статті розглянуто різні теоретичні точки зору на поняття управління фінансами страхової організації та надано пропозиції щодо поліпшення якості фінансового менеджменту страховика.

Ключові слова: *фінанси, фінансовий менеджмент, страховик, страхування, страхова організація.*

Постановка проблеми. Формування в Україні ринкової економіки потребує вдосконалення страхової діяльності, пошуку дійових механізмів для забезпечення ефективного функціонування ринку страхових послуг з урахуванням міжнародного досвіду. Заслугове на увагу той факт, що страхування – мало не єдина галузь національної економіки, яка протягом останніх років має щорічний приріст обсягів наданих послуг. Динамічний розвиток та значний потенціал страхового ринку України, зростаюча конкуренція серед страховиків обумовлюють створення та застосування ефективної системи управління фінансами страхових організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розгляд теоретико-методологічних засад страхової діяльності зробили такі вчені, як: В. Базилевич [1], Л. Гутко [2], М. Клапків [3], О. Лобанов [4], Н. Нагайчук [5], В. Ничипоренко [6], С. Оксанич [7], О. Павленко [8], В. Плиса [9], Л. Ремньова [10], А. Старостіна [11], С. Уліна [12], В. Шахов [13], В. Фурман [14] та ін. У їхніх працях теоретично обґрунтовано поняття «страхування»; визначено його роль у сучасних економічних відносинах; розглянуто питання щодо створення та діяльності страхових організацій, удосконалення нормативної бази та оподаткування страховика, підвищення платоспроможності страхових організацій.

Попри значні наукові напрацювання у сфері страхування, аналіз останніх публікацій переконливо свідчить про необхідність подальших досліджень. Дотепер в Україні відсутні єдині методичні підходи до оцінки фінансового стану страхових організацій, фінансового управління та контролю.

Мета нашого дослідження – проаналізувати науково-теоретичні підходи до управління фінансами страховика в умовах ринкової економіки; розглянути можливості щодо поліпшення якості фінансового менеджменту страхової організації.

Основні результати дослідження. Ефективна діяльність страховика в довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів розвитку та підвищення конкурентоспроможності значною мірою визначаються рівнем фінансового потенціалу, що забезпечується високою якістю управління фінансами страхової організації.

На жаль, у нашій країні практика ефективного фінансового менеджменту перебуває поки на стадії становлення. Така ситуація обумовлена як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами, серед яких особливо виділяються, зокрема, недосконалість нормативно-правової бази та недостатній рівень підготовки фахівців у сфері страхування. Хоча роль управління фінансами в сучасних умовах розвитку ринкової економіки суттєво зростає, се-

ред наявних у науковій літературі точок зору на сутність і зміст фінансового менеджменту немає порозуміння [10]. Автори визнають його активний вплив на ефективність діяльності суб'єктів господарювання, однак по-різному трактують навіть мету та завдання фінансового менеджменту, віддаючи йому роль то інструмента управління грошовими потоками, то основи діяльності та розвитку організації. Багато хто з авторів звертає увагу на відмінність між термінами «фінансовий менеджмент» та «управління фінансами». Так, зокрема, С. Уліна [12] вважає, що «фінансовий менеджмент» як термін американського походження можна застосовувати лише тоді, коли йдеться про бізнес, тобто про управління фінансово-економічними процесами комерційної організації. На її думку, управління фінансами – поняття ширше, оскільки воно має місце у всіх економічних формаціях, зокрема у плановій економіці, та може здійснюватися як на рівні держави, так і на рівні організацій [12].

На ефективність фінансового менеджменту страховика впливають не тільки теоретичні розбіжності щодо його суті, змісту, мети та завдань, про які йшлося вище, а й суто практичні проблеми, які обумовлені тим, що страхова діяльність в Україні ще зовсім недавно була монополією держави, а страховий ринок розвивався в умовах суперечності між інтересами підприємців та влади. Слід також відзначити, що відсутність відповідної наукової бази щодо страхування в Україні обумовила використання закордонних методик, які, як правило, навіть не адаптувалися до умов національного ринку.

Виходячи з вищевикладеного, для поліпшення якості фінансового менеджменту страховика, враховуючи, що процес управління фінансами базується на використанні фінансового механізму, складовими якого є фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення, слід приділити увагу, по-можливості, кожному з елементів фінансового механізму.

Процес систематизації законодавства про страхову діяльність має здійснюватися на основі глибокого пізнання

соціально-економічної сутності та закономірностей розвитку страхування. Для забезпечення паритету інтересів держави та підприємців до процесу законотворення потрібно залучати фахівців-практиків як з боку контролюючих органів, так і представників найбільш авторитетних національних страхових компаній. Саме такий підхід до формування законодавчої бази регулювання страхової діяльності в Україні сприятиме не тільки покращанню умов розвитку страхового ринку та функціонування страхових організацій, а й піднесенню національної економіки взагалі.

Ефективність фінансового менеджменту значною мірою залежить від якості його інформаційного забезпечення. Вичерпна, достовірна, своєчасна та зрозуміла інформація є запорукою прийняття оптимальних управлінських рішень, спрямованих на зменшення витрат фінансових ресурсів, зростання прибутку та ринкової вартості організації.

Усі відносини, в які організація вступає із суб'єктами зовнішнього середовища, базуються на фінансовій інформації, яка являє собою систематизований певним чином набір даних про стан: ресурсів, зобов'язань та фінансових джерел; про доходи, витрати та прибуток; про активи та грошові потоки. В умовах ринкової економіки попит на достовірну фінансову інформацію дуже високий, тому існує об'єктивна необхідність у тому, щоб конструювати упорядковані інформаційні потоки залежно від змісту запиту відповідної групи споживачів, їх корисності та допуску.

Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту – це сукупність інформаційних ресурсів і способів їх організації, необхідних та придатних для реалізації аналітичних процедур. Удосконаленню інформаційного забезпечення системи управління фінансами сприяють досягнення у сфері новітніх технологій, зокрема, комп'ютеризації. Персональні електронно-обчислювальні машини широко застосовуються як для передавання, зберігання та обробки інформації в самій страховій організації, так

і для зв'язку із зовнішнім середовищем. Використання комп'ютерних мереж значно збільшило обсяг доступної інформації, скоротило час на її передавання та обробку, підвищило якість, змістовність та наочність інформації, яка в умовах конкурентного середовища перетворилася на один з основних ресурсів якісного менеджменту. Однак, всупереч позитиву, глобальна комп'ютеризація призводить до певних проблем, серед яких слід особливо відзначити такі:

- несанкціонований сторонній доступ до інформації, її копіювання чи зміна;
- некоректна робота програмного забезпечення;
- технічні проблеми з обладнанням;
- помилки персоналу.

Для покращання інформаційного забезпечення страхового ринку України необхідно розробити загальнонаціональну систему розкриття інформації; вирішити питання автоматизації обліку та формування бази даних клієнтів; забезпечити можливість оперативного прийняття рішень щодо страхових випадків; зробити доступною інформацію про скарги страхувальників та рейтинг страховиків. Саме відсутність доступної аналітики у сфері страхування, на думку багатьох дослідників, стримує його розвиток в Україні. Широкого використання для реалізації стратегічних планів та вирішення поточних завдань страхової організації в умовах динамічного страхового ринку потребують передові інформаційні технології.

Слід також зважувати на те, що глобальна автоматизація призводить до того, що зараз операції з обчислювальною технікою виконують навіть рядові працівники, а не спеціально підготовлений персонал, тому необхідно, щоб кожний користувач знав про персональну відповідальність щодо захисту інформації та комерційної таємниці. Питання ж щодо безпеки даних в сучасних інформаційних мережах буде вирішено тільки за умови комплексного підходу до створення системи інформаційної безпеки як на рівні самої страхової організації, так і на рівні держави.

Оскільки основним чинником, що впливає на рівень рентабельності страхової діяльності, є витрати на утримання страховика, а не рівень виплат, тому пріоритетним напрямом фінансового менеджменту має стати вдосконалення політики управління витратами. При цьому доцільно переглянути перестрахову політику страхової організації для забезпечення оптимального розподілу відповідальності між партнерами та звернути увагу на оптимізацію структури собівартості страхових послуг.

Фінансовий стан страховика як комплексне поняття, що є наслідком взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин страхової організації, визначається сукупністю господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів. Відповідно до загальної методики вони поділяються на чотири групи: показники рентабельності; показники платоспроможності; показники ділової активності; показники фінансової стійкості.

На жаль, у літературі немає однозначної думки з приводу вибору переліку конкретних показників, які характеризують рентабельність діяльності страхової компанії. Ймовірно, найбільшій уваги заслуговують: рентабельність страхової послуги; рентабельність продажів; рентабельність страхової справи; рентабельність інвестиційної діяльності; рентабельність активів; рентабельність власного капіталу. Особливість визначення цих показників полягає в тому, що в кожному конкретному випадку для розрахунку використовується певний вид прибутку страхової організації.

Важливими відносними показниками оцінки фінансових результатів діяльності страховика є рівень витрат і рівень виплат. Рівень витрат відображає співвідношення суми страхових виплат на ведення справи та загальної суми страхових платежів, а рівень страхових виплат характеризує суму страхових виплат, що припадає на одиницю отриманого страхового платежу.

Немаловажним при оцінці фінансових результатів є й визначення струк-

тури прибутку. Доцільно окремо визначати частку прибутку від страхової та від нестрахової діяльності. Така структура обумовлена існуванням доходів і витрат, які не пов'язані із основним видом діяльності страховика.

Показники, що характеризують платоспроможність страхової організації: коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) та коефіцієнт абсолютної ліквідності. Перший характеризує достатність ресурсів компанії, які можуть бути використані для погашення поточних зобов'язань, а другий показує, яка частка зобов'язань компанії може бути сплачена негайно.

Ймовірно, цю групу показників доцільно доповнити коефіцієнтом фінансової спроможності та коефіцієнтом платоспроможності. Перший дозволить оцінити платоспроможність страхової організації щодо виконання зобов'язань за страховими виплатами, а другий – оцінити загальну платоспроможність страховика на перспективу.

При дослідженні ділової активності, як правило, розглядаються: загальна оборотність активів; оборотність власного капіталу; оборотність банківських активів; оборотність оборотних активів. Це обумовлено тим, що збільшення швидкості обороту капіталу позитивно позначається на величині прибутку страхової організації.

При оцінці фінансової стійкості страховика слід аналізувати коефіцієнт автономії та показник, що характеризує співвідношення позикових і власних коштів страхової організації.

Аналіз діяльності страховика на базі комплексної системи показників дозволить розкрити невикористані внутрішні резерви щодо оптимізації фінансового стану, що є однією з умов успішного розвитку страхової організації в майбутньому.

На жаль, єдину національну комплексну систему оцінки результатів діяльності страховика поки не розроблено. Труднощі щодо її розробки обумовлено й тим, що тепер у різних вітчизняних виданнях робляться спроби викладу закордонного досвіду без адаптації до на-

ціональних умов. У зв'язку з тим, що в різних країнах аналогічні показники відомі під різними назвами, у вітчизняній практиці існує певна плутанина щодо методики їх розрахунку. Дискусійним є питання й про кількість показників, які всебічно характеризують результати діяльності страхової організації.

Слід зазначити, що попри всі негаразди вітчизняні страхові організації поступово нарощують свій капітал та акумулюють значні суми страхових резервів, тому виникає необхідність розробки ефективної політики страхової компанії щодо розміщення тимчасово вільних коштів страховика. У розвинутих країнах цьому питанню приділяється велике значення, адже від ефективності цієї політики буде залежати не тільки спроможність страхової організації вчасно та достатньою мірою виконати страхові зобов'язання, а й можливість отримати додатковий інвестиційний дохід.

Заслугує на увагу той факт, що чинне законодавство дає змогу страховикам безпосередньо здійснювати управління активами, не вдаючись до послуг професійних компаній. Однак сьогодні страховий бізнес ще не напрацював ні достатнього досвіду, ні належної інформаційної бази для управління інвестиціями, тому переважна частина коштів страховиків вкладена у банківські депозити, а страхові організації, як правило, не співпрацюють зі спеціалізованими компаніями з управління активами.

На жаль, всупереч практиці розвинутих країн, страхові організації в Україні не виконують обов'язків щодо забезпечення коштами національної економіки.

Ефективна діяльність страховика в довгостроковій перспективі значною мірою визначається якістю фінансового менеджменту страхової організації. Залежно від розмірів кадрового апарату страховика функції фінансової служби можуть покладатися безпосередньо на окремий підрозділ або на одного фахівця. Вибір раціональної організацій-

ної структури позитивно позначається на фінансовому результаті суб'єкта господарювання. Як альтернатива власному фінансовому підрозділу страхової організації може розглядатися укладання відповідного договору з обслуговуючим банком або співпраця зі спеціалізованими компаніями з управління активами.

Висновки. Таким чином, фінансовий менеджмент страховика можна визначити як систему управління процесами формування й використання фінансових ресурсів для забезпечення ефективної діяльності страхової організації. Його основною метою є створення необхідних передумов стабільного функціонування та розвитку страховика в умовах конкурентної боротьби й обмеженості фінансових ресурсів.

Фінансовий менеджмент має бути спрямований на досягнення високих рівнів платоспроможності, ліквідності, рентабельності, що, у свою чергу, потребує розробки відповідної системи планування, контролю та управління фінансовими ресурсами, проведення постійного моніторингу фінансового стану страхової організації.

Практична реалізація управління фінансами страховика об'єктивно зумовлює необхідність активного використання сучасних інформаційних технологій, передових методів прогнозування, діагностики та оптимізації.

Впровадження наданих вище пропозицій та рекомендацій обумовлює системний, послідовний характер дій, що має бути враховано при розробці пакета базових законодавчих та нормативних актів, спрямованих на практичну підтримку страхової діяльності в Україні.

Список використаної літератури

1. Базилевич В.Д. Страхова справа / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич. – К.: Знання, 2006. – 351 с.
2. Гутко Л.М. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / Л.М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – № 7. – С. 19–24.
3. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків: монографія / М.С. Клапків. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 570 с.
4. Лобанов А. Энциклопедия финансового риск-менеджера / А. Лобанов, А. Чугунов. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 786 с.
5. Нагайчук Н.Г. Управління капіталом страхових компаній / Н.Г. Нагайчук. // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 106–116.
6. Ничипоренко В.И. Из инструментов антикризисного менеджмента страховика / В.И. Ничипоренко // Страхование дело. – 2009. – № 2. – С. 43–48.
7. Оксанич С. Управління активами страхових компаній / С. Оксанич // Фінансовий ринок України. – 2007. – № 10. – С. 13–15.
8. Павленко О. Український страховий ринок: можливості фінансування росту / О. Павленко // Фінансовий ринок України. – 2007. – № 10. – С. 11–12.
9. Плиса В.Й. Страхування: навч. посіб. / В.Й. Плиса – К.: Каравела, 2006. – 392 с.
10. Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент як фактор економічного зростання / Л.М. Ремньова // Фінанси України. – 2002. – № 11. – С. 32–40.
11. Старостіна А. Ризик-менеджмент: теорія та практика: навч. посіб. / А. Старостіна, В. Кравченко. – К.: Кондор; ІВЦ «Політехніка», 2004. – 200 с.
12. Улина С.Л. Подходы к формированию системы финансового менеджмента в России / С.Л. Улина // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 2.
13. Шахов В.В. Страхование: учебник для вузов / В.В. Шахов – М.: ЮНИТИ, 2003. – 311 с.
14. Фурман В.М. Основні напрямки стратегії розвитку ринку страхування в Україні / В.М. Фурман // Наук. вісн. нац. академії держ. под. служби України (економіка, право). – 2005. – № 1(28). – С. 67–73.

В статье рассмотрены разные теоретические точки зрения на понятие управления финансами страховой организации и сделаны предложения по улучшению качества финансового менеджмента страховщика.

Ключевые слова: *финансы, финансовый менеджмент, страховщик, страхование, страховая организация.*

In this article we've considered the different theoretical view points to the notion of the financial management of the insurance institution. We've made the recommendation for improving the quality of the insurer's financial management.

Key words: *finance, financial management, insurer, insurance, insurance institution.*

Надійшло до редакції 12.01.2011